NOVÉ POHLEDY NA PROFESNÍ AUTONOMII UČITELŮ A JEJICH PEDAGOGICKOU ODPOVĚDNOST

NEW PERSPECTIVES ON TEACHERS' PROFESSIONAL AUTONOMY AND THEIR EDUCATIONAL RESPONSIBILITY

Jiří Mareš

Klíčová slova: *učitelé, škola, profesní autonomie, pedagogická odpovědnost*
Keywords: *teachers, school, professional autonomy, educational responsibility*

Cíle v ČJ

Přehledový referát má tři cíle: 1. podat přehled nejnovějších odborných názorů na profesionální autonomii učitelů a na jejich pedagogickou odpovědnost; 2. identifikovat širší kontext, v němž odborníci ve vyspělých zemích uvažují o autonomii a odpovědnosti učitelů; 3. zjistit, které metodologické přístupy volí badatelé, aby diagnostikovali míru autonomie učitelů a míru pociťované odpovědnosti učitelů.

Teoretická východiska v ČJ

Výchozí pojem lze definovat např. takto: Autonomie učitele je stupeň, v němž má učitel svobodu, nezávislost, moc podílet se na plánování, volbě i realizaci výukových, socializačních, administrativních a rozhodovacích aktivitách jak ve vyučovací hodině, tak v rámci školy jako instituce (Gwaltney, 2012). Zkoumání učitelovy profesní autonomie a pedagogické odpovědnosti v sobě zahrnuje několik dilemat: individuální pedagogická činnost učitele ve třídě versus závislost učitele na organizačním kontextu školy; učitelova autonomie a individuální odpovědnost versus spolupráce učitelů v rámci sboru; učitelova profesní autonomie versus kontrola průběhu a výsledků vyučování ze strany státu (akontabilita vzdělávání); učitelova profesní autonomie versus tendence „odběratelů absolventů v praxi" diktovat školám co a jak mají žáky naučit.

Metodologie v ČJ

Přehledová studie se opírá o analýzu prací v bibliografických databázích pomocí těchto klíčových slov: teachers AND professional autonomy; teachers

AND educational responsibility. Hlediska: časové období 2010–2020, pouze plné texty a současně texty publikované v akademických časopisech. Prvotní vyhledávání identifikovalo u autonomie 869 citací, u odpovědnosti 59 citací. Konečný výběr zahrnul 30 publikací.

Závěry v ČJ

1. Zkoumané pojmy jsou víceúrovňové, determinované kontextem (sociokulturním, časovým, prostorovým). Autonomie mívá několik úrovní: obecně profesní, institucionální, kolegiálně-profesní a individuální. Odpovědnost bývá chápána dvoudimenzionálně (učitel/žák) nebo multidimenzionální. 2. Pokud jde o širší kontext autonomie učitelů, zásadní odpověď přineslo dotazníkové šetření v rámci PISA u ředitelů škol ve 33 zemích (včetně ČR) za období 2000–2015 (Jeong, Luschei, 2018). Ukázalo se, že většina zemí opouští ideu decentralizace školství; posiluje centralizace na úrovni školy, školského obvodu, regionu. Týká se zejména personální politiky, financování škol a rozhodování o kurikulu.

Souhrn příspěvku v AJ

Theoretical background: The examination of a teacher's professional autonomy and pedagogical responsibilities involves several dilemmas: individual teaching activities of a teacher in a classroom versus teacher dependence on the school's organizational context; teacher's autonomy and individual responsibility versus collaboration with staff; teacher's professional autonomy versus control of the course and results of teaching by the state (accountability of education).

Conclusions: The concepts examined are multilevel, determined by context (sociocultural, temporal, spatial). Autonomy has several levels: generally professional, institutional, collegiate-professional and individual. Under PISA, analysis was carried out in 33 countries for the period 2000- 2015. Most countries abandon the idea of decentralization of education; it strengthens it centralization at school, school district, region level. It is particularly relevant to staff policy, school funding and decision-making on the curriculum.

Bibliografie

Gwaltney, K. D. (2012). *Teacher autonomy in the United States: Establishing a standard definition, validation of a nationally representative construct and*

an investigation of policy affected teacher groups (doctoral dissertation). University of Missouri-Columbia, 175 s.

Jeong, D.W., Luschei, T.F. (2018). Are teachers losing control of the classroom? Global changes in school governance and teacher responsibilities, 2000–2015. *International Journal of Educational Development, 62*, 289-301.